

กรมอนามัย
DEPARTMENT OF HEALTH

กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข

แนวทางความสำเร็จในการจัดการ อนามัยสิ่งแวดล้อมในชุมชน

กรมอนามัย
DEPARTMENT OF HEALTH

กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข

แนวทางความสำเร็จในการจัดการ อนามัยสิ่งแวดล้อมในชุมชน

กรมอนามัย
DEPARTMENT OF HEALTH

กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข

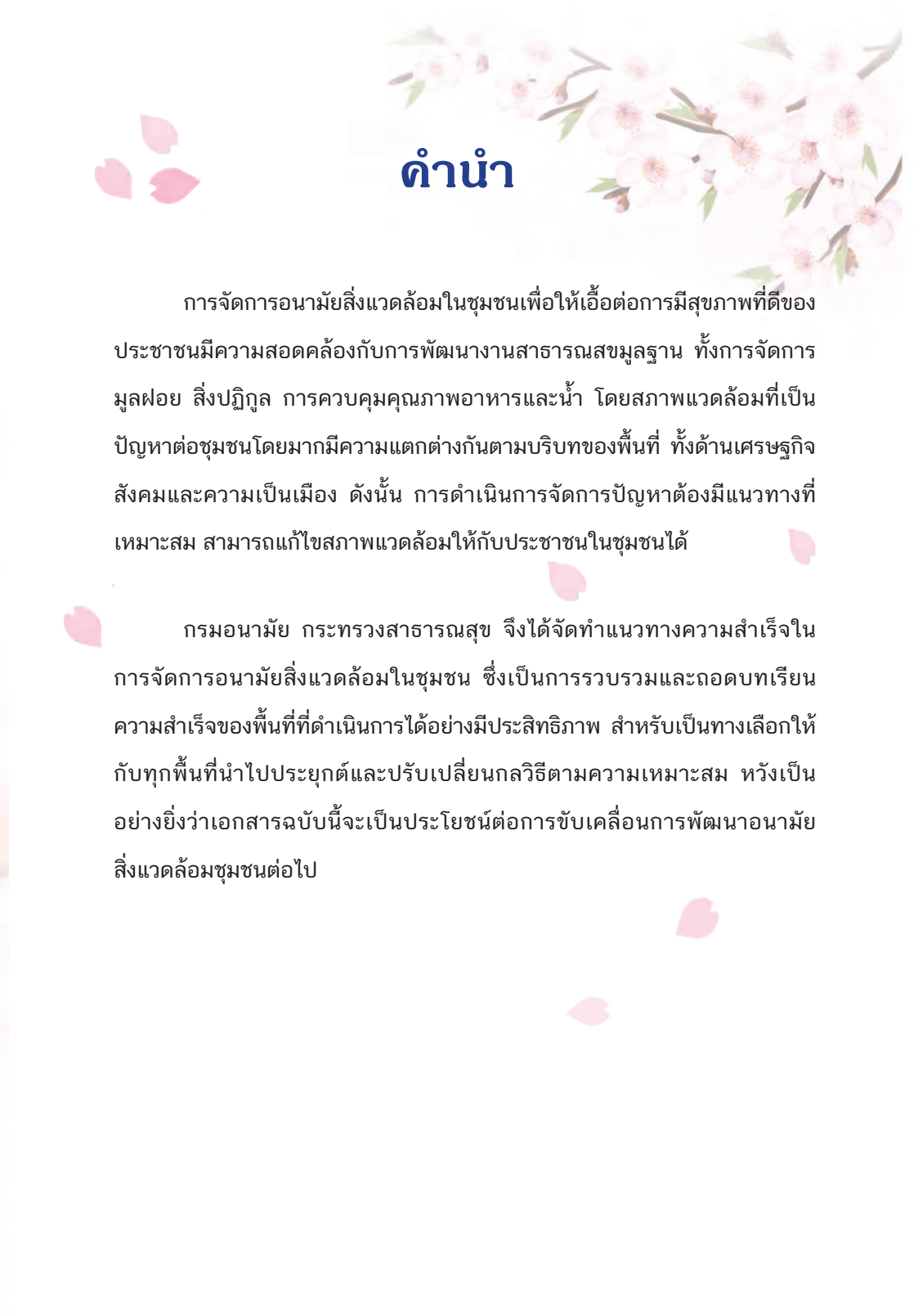
หนังสือ : แนวทางความสำเร็จในการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมในชุมชน

จัดทำโดย : สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย
กระทรวงสาธารณสุข
โทรศัพท์ 0 2590 4255
โทรสาร 0 2590 4200

พิมพ์ครั้งที่ 1 : กุมภาพันธ์ 2560

จำนวนพิมพ์ : 3,000 เล่ม

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์สามเจริญพาณิชย์ (กรุงเทพ) จำกัด

ดำนนำ

การจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมในชุมชนเพื่อให้เอื้อต่อการมีสุขภาพที่ดีของประชาชนมีความสอดคล้องกับการพัฒนางานสาธารณสุขมูลฐาน ทั้งการจัดการมูลฝอย สิ่งปฏิกูล การควบคุมคุณภาพอาหารและน้ำ โดยสภาพแวดล้อมที่เป็นปัญหาต่อชุมชนโดยมากมีความแตกต่างกันตามบริบทของพื้นที่ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและความเป็นเมือง ดังนั้น การดำเนินการจัดการปัญหาต้องมีแนวทางที่เหมาะสม สามารถแก้ไขสภาพแวดล้อมให้กับประชาชนในชุมชนได้

กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข จึงได้จัดทำแนวทางความสำเร็จในการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมในชุมชน ซึ่งเป็นการรวบรวมและถอดบทเรียนความสำเร็จของพื้นที่ที่ดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับเป็นทางเลือกให้กับทุกพื้นที่นำไปประยุกต์และปรับเปลี่ยนกลวิธีตามความเหมาะสม หวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการขับเคลื่อนการพัฒนาอนามัยสิ่งแวดล้อมชุมชนต่อไป

สารบัญ

เรื่อง

หน้า

คำนำ

บทนำ

1

1

การพัฒนาบ้านสะอาด
อนามัยดี ชีวีสมบูรณ์

2

2

การจัดการมูลฝอยในชุมชน

4

3

การจัดการส้วมและสิ่งปฏิกูล
ในชุมชน

6

4

การสุขาภิบาลอาหารในตลาด

8

5

การควบคุมคุณภาพน้ำบริโภค

10

ปัจจุบันปัญหาด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม เกิดขึ้นหลากหลายรูปแบบ ตามการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม หลักการพัฒนา ชุมชนให้มีความเข้มแข็งต้องสนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนรู้เท่าทัน สถานการณ์ปัญหาและความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมตามบริบทของพื้นที่ และสามารถกำหนดแนวทางจัดการปัญหาหรือความเสี่ยงดังกล่าว ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ทำให้เกิดความยั่งยืน ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน จนนำไปสู่การสร้าง นวัตกรรมชุมชนที่เกิดจากการร่วมคิด ร่วมสรรค์สร้าง เพื่อจัดการปัญหา หรือความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตนเองได้ นอกจากนี้ การขับเคลื่อนให้ชุมชนมีการจัดการด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ยิ่งก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันโดยสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ สำหรับชุมชนอื่นๆ ให้การดำเนินงานในรูปแบบลักษณะเดียวกัน ดังนั้น สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อมซึ่งได้ถอดบทเรียนความสำเร็จของการ ขับเคลื่อนงานอนามัยสิ่งแวดล้อมจากหลากหลายพื้นที่ตามประเด็นงาน ต่างๆ ปรับสู่ แนวทางในการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อม ที่สามารถนำไป ประยุกต์เป็นแนวทางการพัฒนางานในแต่ละพื้นที่ได้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.

การพัฒนาบ้านสะอาด

อนามัยดี ชีวิตสมบูรณ์

การพัฒนาบ้านหรือที่พักอาศัย ให้มีความสะอาด เป็นระเบียบ นอกจากจะเป็นการช่วยส่งเสริมให้ประชาชนมีสุขภาพที่ดีแล้ว ยังเป็นการสร้างความตระหนักในการดูแลตนเองและครอบครัวให้อยู่อาศัยในสถานที่ที่มีความสะอาด เป็นระเบียบ และปลอดภัยอีกด้วย เนื่องจากการจัดบ้านเรือน ที่พักอาศัยให้สะอาด อยู่เสมอจะช่วยลดการเกิดแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์หรือแมลงนำโรค รวมทั้งลดปัญหามลพิษอากาศภายในอาคาร เช่น ฝุ่นละออง เชื้อรา และเชื้อโรคต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งการพัฒนาโครงการบ้านสะอาด อนามัยดี ชีวิตสมบูรณ์ มีการดำเนินงานในหลายพื้นที่ผ่านการขับเคลื่อนของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด และการสนับสนุนการทำงานของศูนย์อนามัย รวมทั้งชุมชนอย่างบูรณาการ

จากการพัฒนาโครงการบ้านสะอาด อนามัยดี ชีวิตสมบูรณ์ **ที่จังหวัดน่าน** พบผลการดำเนินงานที่ประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง โดยในปี 2558 จังหวัดน่าน มีหมู่บ้านที่เป็นต้นแบบรวมทั้งสิ้น 11 หมู่บ้าน และในปี 2559 จังหวัดน่านกำหนดให้มีต้นแบบหมู่บ้านสะอาดถึง 83 หมู่บ้าน โดยความสำเร็จของการดำเนินงานของจังหวัดน่าน อาศัยมาตรการ รูปแบบ และแนวทางสำคัญ ดังนี้

1

ปรับเปลี่ยนเกณฑ์
มาตรฐานสู่แนว
ปฏิบัติที่เหมาะสม
ตามบริบท
ของพื้นที่

- ประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อทบทวนรายละเอียดของเกณฑ์และ
แบบประเมินและปรับให้เหมาะสม กับบริบทของพื้นที่
- จัดทำคู่มือ/สมุดบันทึก “แบบประเมินบ้านสะอาด อนามัยดี
ชีวิตร่มเย็น” สนับสนุนการขับเคลื่อนงานในพื้นที่
- ประชุม ชี้แจง ทำความเข้าใจแนวทางการขับเคลื่อนงาน และ
เกณฑ์ประเมินให้เกิดความเป็นเอกภาพ

2

พัฒนาทีม
ขับเคลื่อนงาน
ที่มีศักยภาพและ
เข้าถึงชุมชน

- คัดเลือกบุคลากรที่มาจากหลากหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่
และพร้อมทุ่มเทให้กับการพัฒนางาน
- กำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของทีมงานที่ชัดเจน
- พัฒนาศักยภาพทีมงานด้านการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมในบ้าน
และชุมชน และจัดทำแนวทางการประเมินผลตามเกณฑ์มาตรฐาน

3

สื่อสาร สนับสนุน
องค์ความรู้ และ
สร้างความตระหนัก
ในระดับชุมชน

- เพิ่มช่องทางการสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ เช่น หอกระจายข่าว สื่อวิทยุ
ผู้ใหญ่บ้าน อสม. และเว็บไซต์สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด เป็นต้น
- ชี้แจงชุมชน ให้คำแนะนำ และสนับสนุนแนวทางการพัฒนาบ้าน
ให้สะอาดตามเกณฑ์ รวมทั้งกระตุ้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนิน
งานอย่างแท้จริง
- จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความสำเร็จของตำบล/หมู่บ้านที่เป็น
ต้นแบบบ้านสะอาด อนามัยดี ชีวิตร่มเย็น เพื่อสร้างแรงบันดาลใจ
ให้กับตำบล/หมู่บ้านข้างเคียง

4

สร้างกระบวนการ
บูรณาการภาคี
เครือข่ายทุกภาคส่วน
ในพื้นที่

- ขับเคลื่อนโครงการผ่านการทำงานของเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ ได้แก่
สาธารณสุขอำเภอ โรงพยาบาล รพ.สต. อปท. และแกนนำชุมชน/อสม.
- สร้างทีมตรวจประเมินรับรองในทุกระดับ ได้แก่ ระดับอำเภอ/ตำบล และ
ระดับจังหวัด ที่มาจากทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เพื่อให้เกิดการ
ขับเคลื่อนในภาพรวมของจังหวัด

5

เสริมพลัง
หมั่นติดตาม
และประเมิน
รับรอง

- กำหนดขอบเขตระยะเวลา การติดตามผลการดำเนินงานที่ชัดเจน
เป็นรูปธรรม และมีแบบประเมินผลการดำเนินงานและการรายงานผล
ความสำเร็จระยะสั้น
- ประเมินรับรองโดยประเมินตนเอง ประเมินระดับตำบล และประเมินระดับ
จังหวัด ตามลำดับ
- ส่งเสริมให้เกิดการสร้างคุณค่าการทำงาน โดยการเยี่ยมเสริมพลังให้
กำลังใจประชาชนและชุมชน รวมทั้งประกาศความสำเร็จ โดยผู้บริหาร
ระดับจังหวัดเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ

2. การจัดการมูลฝอยในชุมชน

ปริมาณมูลฝอยในปัจจุบันเพิ่มสูงขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านพฤติกรรม การอุปโภค บริโภค เศรษฐกิจ สังคม และรูปแบบการใช้ชีวิต ซึ่งปริมาณมูลฝอยที่เพิ่มขึ้น ทำให้เกิดปัญหาต่อการกำจัด ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ และสิ่งแวดล้อมโดยรอบ การจัดการมูลฝอยเป็นปัญหาที่มีความเร่งด่วนต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ ด้วยความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะประชาชนในชุมชนต้องร่วมกันคัดแยกหรือจัดการมูลฝอยอย่างถูกต้องตั้งแต่ต้นทาง ก่อนเก็บรวบรวม ขนส่ง กำจัด หรือนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป ดังตัวอย่างความสำเร็จในการจัดการมูลฝอยของ **ตำบลทุ่งสะโตก อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่** ซึ่งเป็นรูปแบบที่ประสบผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม ส่งผลให้เกิดการลดปัญหามูลฝอยในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีมาตรการ รูปแบบและแนวทางสำคัญ ดังนี้

1

สร้างทีมงาน
เฉพาะด้าน
การจัดการมูลฝอย

- สร้างทีมงาน และแต่งตั้งคณะทำงาน เรื่อง การจัดการมูลฝอยโดยการกำหนดบทบาทหน้าที่ชัดเจน
- อบรมให้ความรู้กับแกนนำชุมชนเพื่อเป็นพี่เลี้ยงให้กับประชาชนในชุมชนตนเอง ในการจัดมูลฝอยอย่างมีส่วนร่วม

2

รณรงค์ สร้าง
กองบัญชาการ
มูลฝอย

- จัดเวทีประชาคมรับฟังความคิดเห็นเรื่องการจัดการมูลฝอยในชุมชน
- รณรงค์ประชาสัมพันธ์ปลุกจิตสำนึกให้กับประชาชนเพื่อให้เกิดความรอบรู้เรื่องการคัดแยกมูลฝอยจากบ้านเรือน
- จัดตั้งธนาคารขยะและสหกรณ์ขายผลิตภัณฑ์จากมูลฝอย

3

สร้างมาตรการ
ของหมู่บ้าน

- สนับสนุนให้ประชาชนในหมู่บ้านมีส่วนช่วยในการสอดส่องดูแลพื้นที่
- กำหนดมาตรการส่งเสริม และบทลงโทษ สำหรับบุคคลที่ร่วมดำเนินการ และไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบในชุมชน
- ปลุกฝังจิตสำนึกให้เยาวชนในชุมชน เรื่องการคัดแยกมูลฝอย

4

ฝึกปฏิบัติ
พัฒนาศักยภาพ
การจัดการมูลฝอย
ในหมู่บ้าน

- สนับสนุน และส่งเสริมให้ชุมชนทำการคัดแยกมูลฝอยอย่างถูกวิธีเริ่มที่ต้นทาง
- เสริมสร้างความรู้เรื่องการทำน้ำ EM จากมูลฝอยให้แก่ประชาชน
- ส่งเสริมให้นำมูลฝอยมาใช้ประโยชน์ต่อครัวเรือนและชุมชน

5

สร้างแรงจูงใจ
และเสริมคุณค่า
ในการจัดการ
มูลฝอยหมู่บ้าน

- ผลักดันโครงการนำมูลฝอยมาแลกสิ่งของเครื่องใช้ครัวเรือน
- ยกย่องชมเชย ประกาศเกียรติคุณบุคคล ชุมชนที่สร้างคุณประโยชน์หรือเป็นแบบอย่างที่ดี
- จัดประกวดบ้านตัวอย่างปลอดมูลฝอย พร้อมจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และส่งเสริมการเป็นแหล่งศึกษาดูงาน

3.

การจัดการส้วมและ สิ่งปฏิกูลในชุมชน

ส้วม เป็นสิ่งรองรับสิ่งขับถ่ายจากคน ได้แก่ อุจจาระและปัสสาวะ หากไม่มีการจัดการส้วม และกำจัดสิ่งปฏิกูลอย่างถูกต้องตามหลักสุขาภิบาลแล้ว จะก่อให้เกิดกลิ่นเหม็นเป็นที่น่ารังเกียจ รวมทั้งเกิดการปนเปื้อนของอุจจาระ หรือปัสสาวะลงไปในสิ่งแวดล้อม เช่น แหล่งน้ำ และดิน ซึ่งจะทำให้เกิดการแพร่กระจายของเชื้อโรค ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของคนบริโภคอาหารและดื่มน้ำที่ปนเปื้อนอุจจาระ เช่น โรคอหิวาตกโรค บิด ไทฟอยด์ พยาธิลำไส้ และโรคอื่นๆ เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรคพยาธิใบไม้ตับที่เกิดจากการปนเปื้อนของอุจจาระที่มีไข่พยาธิในแหล่งน้ำและฝังตัวในเนื้อปลาหรือหอย เมื่อประชาชนรับประทานอาหารจำพวกหอย และปลาแบบสุก ๆ ดิบ ๆ ย่อมเกิดโรคพยาธิใบไม้ตับ และนำไปสู่การเกิดโรคมะเร็งท่อน้ำดี ซึ่ง**ชุมชนละว้า อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น** ได้ดำเนินการตัดวงจรการปนเปื้อนของอุจจาระลงในแหล่งน้ำ สามารถลดอัตราการเกิดโรคพยาธิใบไม้ตับได้ จึงเป็นชุมชนต้นแบบ “ละว้าโมเดล” โดยมีมาตรการ รูปแบบ และแนวทางสำคัญในการจัดการปัญหาส้วมและสิ่งปฏิกูลปนเปื้อนในสิ่งแวดล้อม ดังนี้

1

สร้างความ
ตระหนัก
พัฒนาศักยภาพ

- พัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน และอสม.สร้างความตระหนักถึงอันตรายของโรคพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดี เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชน
- การพัฒนาศักยภาพในการตรวจวิเคราะห์พยาธิใบไม้ตับให้กับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข

2

สร้างกระบวนการ
มีส่วนร่วม
ทุกภาคส่วน

- สร้างกระบวนการการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเน้นการดำเนินการได้ด้วยตนเอง ซึ่งมีแกนนำชุมชน และอสม.เป็นผู้ขับเคลื่อนเชิงรุก และอาศัย รพ.สต. เป็นพี่เลี้ยง
- จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความสำเร็จของการพัฒนาโครงการ และร่วมกิจกรรมอบรมเสริมสร้างความรู้

3

ใช้มาตรการ
ทางกฎหมาย
ผนวกกับมาตรการ
ทางสังคม

- สนับสนุนให้ชุมชนปฏิบัติตามข้อกำหนดท้องถิ่นการจัดการมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล
- สนับสนุนให้ชุมชนช่วยกันเป็นหูเป็นตาสอดส่องดูแล หากพบการลักลอบทิ้งสิ่งปฏิกูลสามารถแจ้ง อบต. เพื่อให้เข้าไปดำเนินการพร้อมกำหนดมาตรการในการลงโทษผู้ที่ทำการลักลอบทิ้งสิ่งปฏิกูล
- รพ.สต. เป็นหน่วยงานหลักในการสนับสนุนด้านวิชาการ ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและสิ่งปฏิกูล และเป็นที่ปรึกษาด้านกฎหมายแก่ อบต.
- ทำสัญญาประชาคมร่วมกันในหมู่บ้าน และให้ประชาชนร่วมกันปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด

4

การพัฒนาส่วน
ให้ได้มาตรฐาน

- ส่งเสริมให้ รพ.สต. เป็นต้นแบบในการจัดห้องน้ำให้ได้ตามมาตรฐานสามสอาด เพียงพอ ปลอดภัย (HAS) เพื่อให้ประชาชนสามารถนำไปปฏิบัติได้

5

ส่งเสริม สนับสนุน
และขับเคลื่อน
การดำเนินงาน
ผ่าน อสม.

- ส่งเสริม สนับสนุน และขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการอย่างต่อเนื่อง
- ผลักดันให้ อสม. ส่งเสริมการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมละเลิกการบริโภคปลาดิบของคนในชุมชน พร้อมให้ความรู้เรื่องอันตรายจากการกินปลาดิบให้แก่ประชาชนอย่างต่อเนื่อง

6

ใช้กระบวนการ
สื่อสารรณรงค์และ
ประชาสัมพันธ์
ในชุมชน

- เพิ่มช่องทางประชาสัมพันธ์ผ่านทางสถานีวิทยุและหอกระจายข่าวเพื่อกระตุ้นให้ประชาชนเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคอาหารสุก ๆ ดิบ ๆ และการใช้ส้วมอย่างถูกสุขลักษณะ
- รณรงค์ให้ประชาชนขับถ่ายลงในส้วมเพื่อตัดวงจรและลดการแพร่กระจายของพยาธิใบไม้ตับ และควบคุมร้านอาหารในพื้นที่ชุมชนให้งดจำหน่ายอาหารเมนูปลาดิบพร้อมจัดกิจกรรมรณรงค์ในทุกเทศกาล/ประเพณีสำคัญของชุมชน

7

สร้างระบบ
เฝ้าระวัง และ
ติดตามตรวจสอบ

- ส่งเสริมการตรวจคัดกรองข้อมูลผู้ป่วยที่มีพยาธิใบไม้ตับ และผู้ป่วยเป็นโรคมะเร็งท่อน้ำดีอย่างต่อเนื่อง
- สนับสนุนให้ชุมชนทำการเฝ้าระวังพฤติกรรมเสี่ยงด้านสุขภาพ ในการใช้ส้วมให้ถูกสุขลักษณะ และการรับประทานอาหารสุก ๆ ดิบ ๆ
- สร้างกระบวนการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่องเพื่อความยั่งยืน

4.

การสุขาภิบาลอาหารในตลาด

สถานการณ์การปนเปื้อนเชื้อโรค หนองพยาธิ สารเคมี และโลหะหนัก ในอาหาร มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากกระบวนการผลิตที่ไม่สะอาด ใช้สารเคมีอันตราย การปรุงประกอบอาหารที่ไม่ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาลอาหาร รวมทั้งการมีพฤติกรรมสุขภาพที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งทำให้ประชาชนในฐานะบุรีโรค มีความเสี่ยงต่อการเกิดโรคระบาด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โรคที่เกิดจากอาหารและ น้ำเป็นสื่อ เช่น โรคอุจจาระร่วง โรคอาหารเป็นพิษ โรคบิด โรคไทฟอยด์ โรคพยาธิ เป็นต้น ดังนั้น การควบคุม ป้องกันไม่ให้มีสารปนเปื้อนทั้งทางกายภาพ ทางชีวภาพ และทางเคมี ลงไปในแหล่งอาหารย่อมส่งผลดีต่อประชาชน ดังเช่น ในพื้นที่**เทศบาล เมืองวังน้ำเย็น อำเภอเมืองวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว** มีการจัดการสุขาภิบาลอาหาร ที่ถูกต้องสามารถลดอัตราการเกิดโรคจากอาหารและน้ำเป็นสื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการส่งเสริมด้านความปลอดภัยของอาหารในตลาด และ อาศัยมาตรการ รูปแบบและแนวทางสำคัญ ดังนี้

กิจกรรมสำคัญ

แนวทางสู่ความสำเร็จ

1

จัดพื้นที่พัฒนา
และอาศัย
มาตรการทาง
กฎหมาย

- จัดโซนจำหน่ายอาหารในตลาดให้เป็นหมวดหมู่ชัดเจน และควบคุมให้ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาลของกรมอนามัย
- ผลักดันผู้ค้า/ผู้ประกอบการให้ปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับอาหาร

2

สื่อสาร
ประชาสัมพันธ์
สร้างความตระหนัก
ในพื้นที่

- เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ องค์ความรู้ใหม่ๆ และแจ้งสถานการณ์ปัญหา ด้านความปลอดภัยของอาหารในตลาดอย่างรวดเร็ว เพื่อสร้างความตระหนักรู้
- จัดตั้งศูนย์รณรงค์เรียนเปิดโอกาสให้ประชาชนมีช่องทางในการแจ้งข่าว/เรื่องร้องเรียน เพื่อเป็นการเฝ้าระวังความปลอดภัยอาหาร และแก้ไขปัญหาสุขลักษณะตลาดสด

3

สร้างทีมงาน
การจัดการ
สุขาภิบาลอาหาร

- จัดตั้งคณะกรรมการ คณะทำงาน การกำหนดบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน
- สร้างภาคีเครือข่ายการพัฒนาตลาดจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ได้แก่ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ โรงพยาบาล และแกนนำชุมชน/อสม.ในพื้นที่

4

ฝึกปฏิบัติ พัฒนา
ศักยภาพการ
จัดการสุขาภิบาล
อาหารในชุมชน

- อบรมผู้ประกอบการค้าอาหาร และจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เรื่องการจัดการตลาดสด ให้กับภาคีเครือข่ายทุกเดือน
- เปิดโอกาสให้ อสม. เป็นวิทยากรให้ความรู้เรื่องการจัดการตลาดสด ถูกสุขลักษณะให้กับพื้นที่อื่นทุกเดือนโดยผ่านโครงการ “พี่สอนน้อง”
- จัดกิจกรรมเสริมสร้างความรู้ร่วมกันในตลาดโดยสร้าง ความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติที่ถูกต้องตามกฎหมาย เช่น การขออนุญาตการต่ออายุใบอนุญาต การได้รับป้ายรับรองมาตรฐาน เป็นต้น

5

เสริมสร้างแรง
จูงใจ และ
ความน่าเชื่อถือ

- ยกย่องชมเชย มอบป้าย Clean Food Good Taste และอาหารปลอดภัย Food Safety ให้กับร้านค้า ผู้ประกอบการค้าอาหาร
- ส่งเสริมให้เกิดการสร้างคุณค่าการทำงาน ด้วยกระบวนการเยี่ยมเสริมพลังโดยผู้บริหารระดับจังหวัด และภาคีเครือข่ายเพื่อให้เกิดขวัญและกำลังใจ
- สร้างความน่าเชื่อถือ และรับรองคุณภาพอาหารเพื่อให้เกิดการยอมรับจากประชาชน/ผู้บริโภค จากการจำหน่ายอาหารที่สะอาดปลอดภัย

6

พัฒนาระบบการ
เฝ้าระวัง

- สุ่มตรวจและเฝ้าระวังสุขาภิบาลอาหารในตลาดทุกเดือน พร้อมวางแผนการปฏิบัติงาน ติดตาม และประเมินผลอย่างต่อเนื่อง
- สนับสนุนการตรวจสุขภาพประจำปีให้กับผู้ประกอบการในตลาด

5. การควบคุมคุณภาพน้ำบริโภค

เนื่องจากน้ำเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของประชาชน ดังนั้น การควบคุมคุณภาพน้ำ จำเป็นต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ทั้งน้ำประปา น้ำดื่มที่เป็นน้ำดื่มบรรจุขวด น้ำดื่มจากตู้หยอดเหรียญ รวมทั้งน้ำดื่มจากถัง กदन้ำดื่มประเภทอื่นๆ เช่น เครื่องทำน้ำเย็นไฟฟ้า ถังน้ำสแตนเลส เป็นต้น จากสถานการณ์ปัจจุบันพบว่าแหล่งน้ำประปา น้ำดื่มจากตู้หยอดเหรียญ และ น้ำดื่มจากตู้น้ำดื่มในโรงเรียน มีการปนเปื้อนทางด้านแบคทีเรียเนื่องจากขาด การทำความสะอาดถังบรรจุอย่างสม่ำเสมอ บางแห่งพบการปนเปื้อนของสารตะกั่ว ในถังน้ำดื่มที่ไม่มีคุณภาพมาตรฐานอุตสาหกรรม เหล่านี้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนที่ใช้บริการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเสี่ยง เช่น เด็กเล็ก หญิงตั้งครรภ์ และผู้สูงอายุ เป็นต้น ดังนั้นจึงต้องมีการควบคุมคุณภาพน้ำบริโภค ให้ได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับและไม่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพประชาชน ดังตัวอย่าง ความสำเร็จของการควบคุมคุณภาพน้ำประปาในพื้นที่เทศบาลตำบลทุ่งเสลี่ยม อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย และการควบคุมคุณภาพน้ำดื่มหยอดเหรียญใน พื้นที่เทศบาลตำบลสกลบาตร อำเภอขามเฒ่า จังหวัดกำแพงเพชร มีมาตรการรูปแบบ และแนวทางสำคัญในการดำเนินการ ดังนี้

5.1 การควบคุมคุณภาพน้ำประปา

กิจกรรมสำคัญ

แนวทางสู่ความสำเร็จ

1

สำรวจ
สถานการณ์
เพื่อวางแผน
ดำเนินงาน

- สำรวจความครอบคลุมการให้บริการน้ำประปาในเขตพื้นที่
- สำรวจข้อมูลพื้นฐานของแหล่งน้ำที่นำมาใช้ผลิต ปริมาณการบริโภค-อุปโภคน้ำของครัวเรือนในเขตพื้นที่ตามแบบสำรวจข้อมูลแหล่งน้ำบริโภคครัวเรือน ความเพียงพอของปริมาณน้ำ

2

วางระบบ
เครือข่าย
เพื่อเสริมสร้าง
การมีส่วนร่วม
ในการขับเคลื่อน

- สร้างเครือข่ายการเฝ้าระวัง โดยให้ อสม. เข้ามาเป็นแกนนำเฝ้าระวังคุณภาพน้ำประปาในพื้นที่
- กำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของทีมงานในการเฝ้าระวังคุณภาพน้ำ
- ส่งเสริมการศึกษาดูงานจากชุมชนที่ประสบความสำเร็จเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- จัดอบรมและสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเฝ้าระวังคุณภาพน้ำบริโภคในชุมชนและครัวเรือน

3

พัฒนาแผนการ
เฝ้าระวัง
คุณภาพน้ำ

- กำหนดแผนการตรวจวิเคราะห์คุณภาพน้ำประปาเพื่อเฝ้าระวังคุณภาพน้ำ
- สุ่มเก็บตัวอย่างน้ำเพื่อนำไปตรวจวิเคราะห์คุณภาพน้ำทางห้องปฏิบัติการ
- ลงพื้นที่สอบถามคุณภาพน้ำในชุมชน

4

สนับสนุน
การรณรงค์และ
ประชาสัมพันธ์

- ประชาสัมพันธ์องค์ความรู้และสถานการณ์ปัญหาผ่านสื่อต่างๆ เช่น ทางเว็บไซต์ คู่มือ แผ่นพับ ติดประกาศ เป็นต้น
- รณรงค์ให้ประชาชนเกิดความตระหนักเกี่ยวกับการบริโภคน้ำที่สะอาด ปลอดภัย

5

สร้างระบบ
การรับเรื่องร้องเรียน
และให้คำปรึกษา
อย่างรวดเร็ว

- เพิ่มช่องทางติดต่อสื่อสารให้ประชาชนสามารถร้องเรียนและขอคำปรึกษาในด้านคุณภาพน้ำประปาได้อย่างรวดเร็ว

5.2 การควบคุมคุณภาพน้ำดื่มหยอดเหรียญ

กิจกรรมสำคัญ

แนวทางสู่ความสำเร็จ

1

สำรวจสถานการณ์
เพื่อพัฒนา
ฐานข้อมูล

- สำรวจสถานการณ์คุณภาพน้ำดื่มหยอดเหรียญเพื่อพัฒนาฐานข้อมูล
- สำรวจข้อมูลทั่วไปและการปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องของผู้ประกอบการ

2

สร้างเครือข่าย
ผู้ประกอบการและ
การมีส่วนร่วมในการ
ขับเคลื่อนงาน

- สร้างเครือข่ายผู้ประกอบการ และข้อตกลงร่วมกันระหว่างผู้ประกอบการกิจการ ในการร่วมมือและสร้างมาตรการการประกอบการอย่างถูกสุขลักษณะและตรวจสอบได้

3

เสริมศักยภาพ
เครือข่ายทีม
เฝ้าระวังเพื่อ
สนับสนุนการ
ทำงานในพื้นที่

- จัดอบรมผู้ประกอบการ และ อสม. เพื่อเพิ่มความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติที่ถูกต้อง ตามกฎหมาย เช่น การขออนุญาต การต่ออายุใบอนุญาต การเฝ้าระวังคุณภาพน้ำดื่ม เป็นต้น
- จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความสำเร็จในการดำเนินงานควบคุมและเฝ้าระวังคุณภาพน้ำดื่มหยอดเหรียญในภาพรวมพื้นที่

4

พัฒนาระบบ
เฝ้าระวังเพื่อ
คุ้มครองสุขภาพ
ผู้บริโภค

- รณรงค์ประชาสัมพันธ์องค์ความรู้ให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ และเกิดความตระหนักเกี่ยวกับน้ำบริโภคสะอาดปลอดภัย
- จัดทำแผนการตรวจวิเคราะห์คุณภาพน้ำหยอดเหรียญ และผลักดันการปฏิบัติการในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง
- สร้างเครือข่ายการเฝ้าระวัง โดยให้ อสม. เข้ามาเป็นแกนนำเฝ้าระวังคุณภาพน้ำดื่มหยอดเหรียญ

5

ใช้มาตรการทาง
กฎหมายเพื่อ
ควบคุมคุณภาพน้ำ

- เพิ่มช่องทางให้ประชาชนสามารถร้องเรียนและขอรับคำปรึกษาเกี่ยวกับคุณภาพน้ำหยอดเหรียญและอันตรายต่อสุขภาพ
- สนับสนุนให้การจัดทำเทศบัญญัติเรื่องตู้จำหน่ายหยอดเหรียญในพื้นที่

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

นายแพทย์วัชร เพ็ญจันทร์

นายแพทย์दनัย ธีวันดา

นางสาวสิริวรรณ จันทนจุลกะ

นางปริญญช บวรณะภักดี

อธิบดีกรมอนามัย

รองอธิบดีกรมอนามัย

ผู้อำนวยการสำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม

หัวหน้ากลุ่มพัฒนาอนามัยสิ่งแวดล้อมเมือง
และชุมชน

ผู้จัดทำ

นายพาไท จุลสุข

นางสาวณัฐวดี แมนเมธี

นางสาวอุไรพร ถินสถิตย์

นางสาวรัญญา พกาพล

นางสาวสุชาดา ธงชัย

นายชัยเลิศ กิ่งแก้วเจริญชัย

นายวิโรจน์ วัชรเกียรติศักดิ์

สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม

สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม

สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม

สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม

สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม

สำนักสุขาภิบาลอาหารและน้ำ

สำนักสุขาภิบาลอาหารและน้ำ

